

Innhold

Forord	5
---------------------	---

Del 1

OVERORDNEDE PERSPEKTIVER PÅ TIDLIG INNSATS	15
---	----

Kapittel 1

Tidlig innsats i en skole for alle?	17
--	----

Av Halvor Bjørnsrud og Sven Nilsen

Innledning	17
------------------	----

Innsats på et tidlig tidspunkt og når problemer oppstår	19
---	----

Tilbakeblikk på vektleggingen av tidlig innsats	22
---	----

Den utdanningspolitiske vektleggingen av tidlig innsats fra 2000-tallet av	25
---	----

Tidlig innsats har ulike påvirkningskilder	28
--	----

Spenninger mellom læreplanens overordnede del og fagplandel i møte med mangfold?	31
---	----

Spenninger mellom inkludering og tidlig innsats i forståelsen av normalitet?	32
---	----

Tidlig innsats og sosial utjevning	33
--	----

Tidlig innsats og skoler i små lokalsamfunn	33
---	----

Lærerrollen i profesjonsfellesskap for tidlig innsats	34
---	----

Mindre frafall og fullføring for flere med tidlig innsats	35
---	----

Kapittel 2

Forebygging - tidliginnsats for barns beste	42
--	----

Av Edvard Befring

Formål og faglig grunnlag	43
---------------------------------	----

Trekk ved forebyggingens framvekst	44
--	----

Risikofaktorer	46
----------------------	----

Omsorgssvikt	47
Oppl�ringssvikt	48
Diskriminering	49
Integritetskrenkels�r	51
Tilsynssvikt	52
Forebyggende formål og strategier	53
Allmennforebyggende tidliginnsats	53
Selektiv forebygging	55
Motstandsdyktighet mot risikofaktorer	56
Læreren som forebyggende aktør	58
Avslutning	62

Kapittel 3

Tidlig innsats for læring og utvikling i små lokalsamfunn	66
--	----

Om lærerkompetanse, læringsmiljø og læringsutbytte

Av Halvor Bjørnsrud

Innledning	67
Om tilhørighet og nedleggelse små av skoler	69
Hva sier relevant forskning?	71
Tilpasset dokumentanalyse	75
Resultater	76
Beskrivelse av elevtallet ved skolene og avstand ved skoleskysst	76
Kompetanse hos skoleledere og lærere	77
Elevenes læringsutbytte	78
Inkluderende læringsmiljø	79
Skolens forhold til lokalsamfunnet	80
Drøfting	81
Avslutning	85

Kapittel 4

Tidlig innsats gjennom spesialundervisningens tiltakskjede	89
---	----

Av Sven Nilsen og Camilla Herlofsen

Innledning og bakgrunn	89
Problemfelt og problemstillinger	89
Tidlig og helhetlig innsats for elever med spesialundervisning	90
Systemansvar og tidlig samhandling mellom flere nivåer og over flere faser	91
Utfordringer med tidlig innsats gjennom tiltakskjeden	93
Metodiske bemerkninger	95

Resultater: tidlig innsats i hovedfaser i tiltakskjeden – retningslinjer og praksis	96
Gripe tidlig fatt i bekymringer med vansker og barrierer for læring	96
Sakkyndig vurdering så tidlig som det er behov for	98
Vedtak om spesialundervisning så tidlig som det er grunnlag for	100
Komme tidlig i gang med planlegging og gjennomføring	102
Tidlig og kontinuerlig vurdering	104
Avslutning	105

Kapittel 5

Elevens rolle i tidlig innsats	113
<i>Av Janaina Hartveit Lie</i>	
Innledning	113
Forskningsgjennomgang	114
Elevmedvirkning ved tidlig innsats	116
Eleven som samarbeidspartner ved tidlig innsats	117
Anerkjennelse ved tidlig innsats	118
Honneths teori om anerkjennelse	118
Drøfting	121
Avslutning	126

Kapittel 6

Lærerrollen i profesjonsfelleskap for tidlig innsats	131
<i>Av Halvor Bjørnsrud, Sven Nilsen og Elisabeth Stenshorne</i>	
Innledning	131
Problemstilling	131
Lærerrollen og tidlig innsats i nasjonale læreplaner	132
Evidens, programmer og læreres profesjonelle skjønnsutøvelse for tidlig innsats	134
Metode	137
Resultater	139
Lærerrollen har handlingsrom innenfor nasjonale rammer	139
Profesjonsfelleskap ivaretar tilpasset opplæring og tidlig innsats	140
Felleskap preger utviklingsarbeidet	140
Forsknings- og erfaringsbasert kunnskap er grunnlag for felles refleksjoner	142
Ledere og lærere utvikler skolen gjennom dialog i profesjonsfelleskap	142
Lærerrollen preges av både individuelt og kollektivt arbeid	143

Drøfting	144
Seks kjennetegn ved profesjonsfelleskap	144
Avslutning	151

Del 2

TIDLIG INNSATS PÅ ULIKE KOMPETANSE- OG INNSATSOMRÅDER 157

Kapittel 7

Skoleledelse, tilpasset opplæring og tidlig innsats 159

Av Sølvi Lillejord

Innledning	160
Den lange veien mot en skole for alle:	
Segregering, integrering, inkludering	161
Tilpasset opplæring	164
Tilpasset opplæring som integrering (1975-1990)	165
Tilpasset opplæring som inkludering (1990-1996)	166
Tilpasset opplæring som individualisering (1997-2005)	167
Tilpasset opplæring, læringsfelleskap og undervisningskvalitet (2005-dd)	167
Tidlig innsats	169
Skoleledelse for vår tid	172
Trender i skoleledelse	174
Noe skifter - og noe er stabilt	177
Avslutning	178

Kapittel 8

Tidlig innsats - lesing og skriving 184

Av Agnete Bueie

Innledning	184
Hvordan lærer barn å lese og skrive?	186
Betydningen av engasjement, motivasjon og mestringstro	189
Forebyggingsperspektivet	191
Tiltaksperspektivet	194
Vansker med lesing/skriving - hva kan du se etter?	195
Tiltak for å støtte elever som strever med lesing/skriving	196
Avslutning	204

Kapittel 9

Tidlig innsats i matematikk: Å lære, forstå og finne mening i

matematikk 211

Av Olaug Lona Svingen, Ingunn Valbekmo og Kjersti Wæge

Innledning 211

Elevens utvikling av regnestrategier og matematisk kompetanse 214

 Direkte modellering 214

 Tellestrategier 215

 Avlede talfakta 215

 Talfakta 215

 Matematisk kompetanse 216

Undervisningspraksiser som bidrar til at elevene kan forstå og finne mening i matematikk 217

 MAM 217

 Sentrale undervisningspraksiser i MAM 217

 Problemløsningsoppgaver 218

 Introdusere oppgaven for elevene 218

 Representasjoner i matematikkundervisningen 220

 Å bygge på elevenes tenkning 223

 Få fram og respondere på elevenes tenkning 224

 Å forvente hva elevene tenker 225

Intensiv opplæring og spesialundervisning 225

 Fasemodellen 226

 Konkretiserende fase 226

 Visualiserende fase 227

 Abstraherende fase 227

 Oppsummerende fase 228

 Om de fire fasene 229

Avslutning 229

Kapittel 10

Problematferd og tidlig innsats 232

Av Torill Moen

Innledning 232

Forebygging 235

 Å forebygge 235

 Forebygging – en tredeling 236

Virksomme tiltak for forebygging av problematferd 237

 Det relasjonelle mellomrommet 238

Aktivitetssjanger	240
Drøfting	242
Avslutning	244

Kapittel 11

Digital kompetanse og tidlig innsats	248
---	-----

Av Gunstein Egeberg

Innledning	248
Digital kompetanse og inkludering	249
Elevenes digitale kompetanse	252
Framtidens kompetanse	256
Utvikling av digital kompetanse	258
Sentrale faktorer for utvikling av digital kompetanse	259
Avdekke elever som trenger ekstra hjelp	260
Tiltak for å utvikle digital kompetanse	261
Avslutning	262

Kapittel 12

Dialoger i tidlig innsats mot mobbing	266
--	-----

Av Ingrid Lund

Innledning	266
Forsknings- og utviklingsprosjektet: Dialog og samarbeid i arbeidet mot mobbing i skolen	268
Hvordan forstå mobbing?	269
Tidlig innsats i arbeidet mot mobbing	271
Dialogen som utgangspunkt for tidlig innsats mot mobbing	272
I dialog med eleven i arbeidet mot mobbing	274
I dialog med foreldrene i arbeidet mot mobbing	277
I dialog med skolens ansatte i arbeidet mot mobbing	280
Avslutning	282

Kapittel 13

Tidlig innsats for barn og unge med stort læringspotensial	287
---	-----

Av Ella Maria Cosmovici Idsøe

Innledning	287
Barn og unge med stort læringspotensial	288
Tidlig innsats som forebyggingsperspektiv	289
Forskjellige kategorier av elever med stort læringspotensial	291
Tidlig innsats – tidlig i barnehagealderen	293

Tidlig innsats som avdekking/identifisering i skolen	295
Tidlig innsats - tiltak for barn og unge med stort læringspotensial	297
Tiltak i skolen	298
Organisatoriske tilpasninger for elever med stort læringspotensial	299
Nivågruppering	299
Pedagogiske tilpasninger for elever med stort læringspotensial	300
Avslutning	302

Kapittel 14

Tidlig innsats og tospråklige barn - historiske tilnæringer, politiske diskurser og forskningsbaserte tiltak	308
---	------------

Av Gül Özerk og Kamil Özerk

Innledning	309
Makroperspektivet på tidlig innsats	309
Den utdannings sosiologiske tilnærmingen	310
Tidlig innsats i tidlige skoleår betyr mye	310
Tidlig innsats-tenkningen og tospråklighet i norsk utdanningspolitikk	311
Tidlig innsats-tenkningen med vekt på språkstimulering i barnehagealder	312
Likeverdig utdanning i praksis	313
Tidlig innsats-tenkningen og samiske barn	314
LAD og LASS: Den medfødte evnen må ernæres, stimuleres og støttes	316
Hjernen, oppvekstvilkår, språklig samhandling og tidlig innsats	318
Tidlig innsats som forebyggende tiltak i barnehagealder og de tidlige skoleårene	320
Sensitiv periode og selvregulering i barndommen	321
Språklige delferdigheter, ordforråd og tidlig innsats	322
Lytteforståelse	323
Avkodingsferdigheter og tidlig innsats	324
Morfologisk bevissthet	325
Syntaktiske ferdigheter	326
Muntlige språkferdigheter og tidlig innsats	326
Ordforråd	327
Tidlig innsats-tenkningen forutsetter nyanserte tilnæringer	329
Kvalitative sider ved språklig interaksjon	331
Tospråklighet og tidlig innsats	332
Utfordringer med barnetospråklighet	333
Avslutning	335

Forfatteromtaler	341
-------------------------------	------------